

CE NE PROMIT CANDIDAȚII ELECTORALI?

Analiza programelor electorale a candidaților și candidatelor la alegerile
parlamentare 2025

Chișinău 2025

CUPRINS

INTRODUCERE	3
METODOLOGIA DE ANALIZĂ A PROGRAMELOR ELECTORALE.....	5
INCLUZIUNE ȘI EGALITATE ÎN PROGRAMELE ELECTORALE	8
CONSTATĂRI	17
<i>Anexa nr. 1. Evaluarea programelor electorale</i>	<i>18</i>
DESPRE CENTRUL PARTENERIAT PENTRU DEZVOLTARE	20

AUTORI:

Alina ANDRONACHE
Alexandra ERMOLENCO
Natalia COVRIG
Gheorghina DRUMEA
Cristina COJOCARU
Marcel MORARU
Natalia REZNEAC

INTRODUCERE

La 28 septembrie 2025, în Republica Moldova vor avea loc alegerile parlamentare ordinare pentru alegerea celor 101 deputați în Parlamentul Republicii Moldova de legislatură a XII-a, unicul organ legislativ și reprezentativ suprem al poporului. Scrutinul va fi declarat valabil dacă la urne se vor prezenta cel puțin o treime dintre alegătorii înscrși în listele electorale. Accesul în Parlament este condiționat de atingerea pragului electoral stabilit de legislație: 5% pentru partide politice, 7% pentru blocuri electorale și 2% pentru candidații independenți. Acest scrutin reprezintă un test esențial pentru consolidarea democrației în Republica Moldova și pentru evaluarea modului în care sunt respectate principiile egalității de șanse și ale reprezentării echitabile între femei și bărbați.

Republica Moldova este o republică parlamentară, în care Parlamentul exercită rolul central în sistemul politic. Parlamentul Republicii Moldova este organul reprezentativ suprem și unica autoritate legislativă a statului, având atribuții ce includ adoptarea legilor, aprobarea bugetului de stat, exercitarea controlului parlamentar asupra executivului și orientarea politicilor publice naționale. Datorită acestor prerogative, Parlamentul are un rol major în promovarea egalității de gen, protejarea grupurilor vulnerabile și îmbunătățirea calității vieții cetățenilor, prin inițiative legislative și politici care să asigure șanse egale pentru toți.

Programele electorale constituie un instrument central de evaluare a acestei voințe politice, fiind expresia angajamentelor asumate în fața cetățenilor. Ele indică prioritățile pe care partidele și candidații independenți intenționează să le urmărească în exercițiul mandatului parlamentar și conturează direcția în care poate evolua agenda legislativă. Analiza acestor programe din perspectiva egalității de gen și incluziunii devine, prin urmare, indispensabilă pentru a aprecia în ce măsură viitorul Parlament va reflecta diversitatea societății și va răspunde necesităților tuturor grupurilor sociale, nu doar ale majorității.

Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD) monitorizează alegerile parlamentare și locale din perspectiva egalității de gen mai mult de 15 ani. Analiza alegerilor parlamentare ordinare din 28 septembrie 2025 cuprinde mai multe direcții: **(i)** modul în care bărbații și femeile sunt prezentați pe lista candidaților: respectarea cotei minime de reprezentare de 40% pentru ambele sexe în etapa de întocmire a listelor de candidați pentru alegerile parlamentare anticipate și poziționarea candidaților pe liste în conformitate cu cea mai recentă legislație (minimum patru candidați la fiecare zece locuri); **(ii)** veniturile și posibilitățile economice ale candidaților de sex masculin și feminin: analiza declarațiilor de venit ale candidaților și ale candidatelor și corelarea acestora cu prezența lor pe listele de candidați; **(iii)** accesul candidaților de sex masculin și feminin la mass-media: analiza acoperă patru tipuri de produse media: știri, talk-show-uri, dezbateri electorale și spoturi. Scopul monitorizării este de a identifica nivelul de prezență al femeilor, în general, în mass-media televizată în timpul campaniei electorale și corelarea acestora cu prezența pe listele de candidați; **(iv)** percepțiile alegătorilor asupra femeilor și bărbaților candidați: această analiză s-a bazat pe un sondaj de opinie în care respondenții comentează rolurile de gen în familie, gospodărie și societate; **(v)** programele electorale ale partidelor: examinarea angajamentelor politice privind egalitatea de gen și incluziunea, prin evaluarea măsurilor și promisiunilor formulate în programele electorale și a disponibilității partidelor de a sprijini inițiative legislative în acest domeniu; **(vi)** analiza de gen a organelor electorale ierarhic inferioare și a aparatului electoral: evaluarea componenței consiliilor de circumscripție, a birourilor electorale și a operatorilor din sistemul electronic, în vederea identificării gradului de respectare a principiului echilibrului de gen și a barierelor care pot limita participarea femeilor în structurile de administrare a alegerilor.

Prezentul studiu constituie cel de-al patrulea raport realizat de Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD), dedicat monitorizării și evaluării programelor electorale din perspectiva egalității de gen și a incluziunii sociale. Analiza urmărește să examineze în ce măsură angajamentele politice asumate de partidele politice și candidații independenți integrează principiile echității și nediscriminării, prin evaluarea măsurilor și promisiunilor formulate în programele electorale, precum și a disponibilității acestora de a

sprijini inițiative legislative în domeniul egalității de șanse și protecției grupurilor vulnerabile. În cursa electorală pentru scrutinul din septembrie 2025, din totalul de 32 de cereri depuse pentru înregistrare, Comisia Electorală Centrală a admis 23 de concurenți electorali: 15 partide politice, patru blocuri electorale și patru candidați independenți. Analiza de față ia în considerare toți acești concurenți electorali și programele lor politice, cu excepția Partidului „Democrația Acasă”, care nu a prezentat un program electoral și, prin urmare, nu a putut fi inclus în evaluarea comparativă.

GLOSAR

CEC – Comisia Electorală Centrală

PAS - Partidul Politic „Partidul Acțiune și Solidaritate”

PDA - Partidul Politic „Democrația Acasă”

PP CUB - Partidul Politic Coaliția pentru Unitate și Bunăstare

PP ALDE - Partidul Politic Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa

PNM - Partidul Politic Partidul Național Moldovenesc

PSDE - Partidul Politic Partidul Social Democrat European

PP MRM - Partidul Politic MIȘCAREA RESPECT MOLDOVA

BE PATRIOTIC - Blocul Electoral „Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei”

BE ALTERNATIVA - Blocul Electoral „ALTERNATIVA”

BE ÎMPREUNĂ - Blocul electoral „ÎMPREUNĂ”

PP LOC - Partidul Politic Liga Orașelor și Comunelor

PP AUR - Partidul Politic ALIANȚA PENTRU UNIREA ROMÂNILOR

PAM - Partidul Politic Alianța „MOLDOVENII”

PL - Partidul Liberal

BE BUN - Blocul Electoral „Blocul Unirea Națiunii”

PP „Moldova Mare” - Partidul Politic „MOLDOVA MARE”

PP NOI - Partidul Politic Noua Opțiune Istorică

PP CALIN - Partidul Politic „Uniunea Creștin-Socială din Moldova”

PP „Partidul Nostru” - Partidul Politic „Partidul Nostru”

CI – Candidați independenți

METODOLOGIA DE ANALIZĂ A PROGRAMELOR ELECTORALE

Raportul analitic a fost elaborat în baza analizei programelor electorale ale candidaților și candidatelor la alegerile parlamentare 2025. Programele au fost colectate prin accesarea paginilor web oficiale ale concurenților electorali, prin solicitări directe, precum și prin monitorizarea paginilor și conturilor de pe rețele de socializare (Facebook, Instagram, TikTok și canalele YouTube).

Pentru a asigura o evaluare obiectivă și nepărtinitoare, a fost utilizat un instrument de evaluare de tip *scorecard*, care a permis aprecierea nivelului de incluziune și a gradului de promovare a egalității de gen în cadrul programelor electorale. Evaluarea a fost efectuată prin prisma a 9 domenii de evaluare: (i) Egalitatea de gen și incluziunea ca valoare susținută politic, (ii) Sănătatea, (iii), Educația, (iv) Protecția socială, (v) Dezvoltarea rurală, (vi) Agricultură, (vii) Infrastructură, (viii) Piața muncii și autonomia economică și (ix) Protecția împotriva violenței în bază de gen. Pentru fiecare domeniu de evaluare au fost definiți indicatori de evaluare, fiind 38 la număr, după cum urmează:

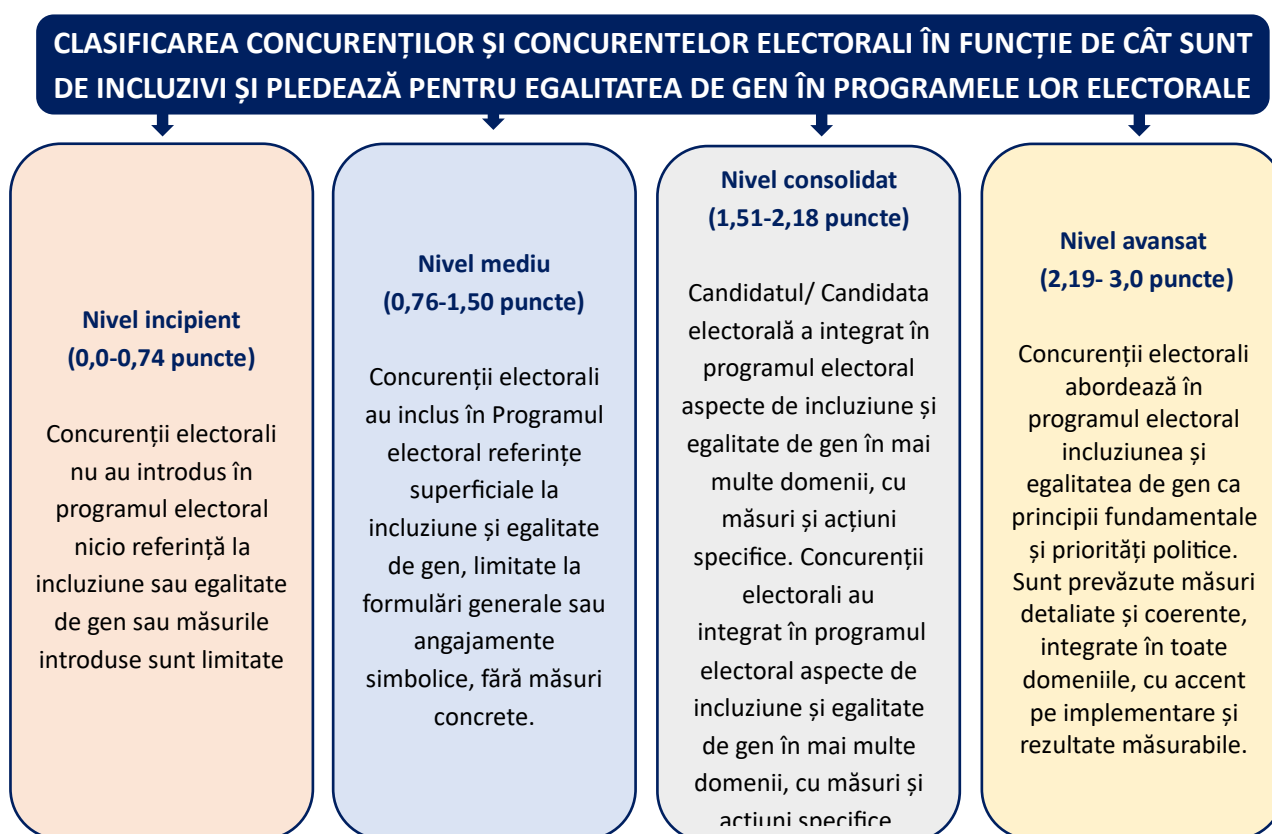
Domeniu de evaluare	Indicatori de evaluare a programelor electorale	Nivel de incluziune și promovare a egalității de gen			
		Incipient (0,0 – 0,74 puncte)	Mediu (0,75 - 1,50 puncte)	Consolidat (1,51- 2,18 puncte)	Avansat (2,19 - 3,0 puncte)
Egalitatea de gen și incluziunea ca valoare susținută politic	• Candidatul electoral promovează, la nivel general, egalitatea de gen, incluziunea, drepturile omului • Se observă un discurs general, ca actor politic, bazat pe incluziune, non-discriminare • Pe parcursul politic a întreprins măsuri, acțiuni care dau dovadă de deschidere față de aspecte de incluziune, non-discriminare, egalitate de șanse • Alte aspecte care ar sugera existența voinței politice față de aceste subiecte				
Sănătate	• Acces la servicii medicale, inclusiv sănătatea sexuală și reproductivă • Prevenire și tratament pentru boli specifice genului sau grupurilor vulnerabile • Sănătatea maternă și infantilă (ex.: sprijin pentru îngrijirea prenatală și postnatală) • Îmbunătățirea situației angajaților din sistemul de ocrotire a sănătății • Alte măsuri de asigurare a incluziunii și reducere a inegalităților				
Educație	• Acces universal la educație de calitate (flexibilizarea programelor de studii, infrastructura educațională, prevenirea abandonului școlar, cadrul didactic de sprijin, educație incluzivă, etc) • Îmbunătățirea statutului și a condițiilor de muncă ale angajaților din educație • Corelarea formării profesionale cu nevoile existente pe piața muncii • Alte măsuri de asigurare a incluziunii și reducere a inegalităților				
Protecție socială	• Sprijin pentru familiile cu copii/familii monoparentale, • Servicii de îngrijire (pentru copii, vîrstnici,				

	pers. diz. , etc); • Măsuri de protecție pentru grupurile vulnerabile (pensii, indemnizații, ajutor social) • Alte măsuri de asigurare a incluziunii și reducere a inegalităților				
Dezvoltare rurală	• Programe de sprijin pentru femeile și gospodăriile vulnerabile din mediul rural • Acces la infrastructură și servicii de bază în zonele rurale (ex.: transport, apă potabilă, canalizare etc.) • Politici de dezvoltare economică locală, inclusiv în domeniul ocupării în mediul rural, microcreditării, formării antreprenorilor etc. • Șanse egale de acces la servicii de educație și sănătate de calitate pentru populația rurală • Alte măsuri de asigurare a incluziunii și reducere a inegalităților				
Agricultură	• Acces egal la resurse agricole (terenuri, credite) pentru femei și grupuri vulnerabile • Măsuri de formare și sprijin pentru antreprenoriatul agricol (ex.: instruire, facilități de creditare) • Politici de protecție socială pentru lucrătorii sezonieri și pentru producătorii agricoli mici • Alte măsuri de asigurare a incluziunii și reducere a inegalităților				
Infrastructură	• Investiții în infrastructură sensibilă la gen (ex.: proiectare urbană care ia în considerare siguranța, necesitățile femeilor și a persoanelor cu dizabilități) • Transport public accesibil și iluminat sigur • Servicii publice adaptate pentru nevoile diverse (ex.: rampe de acces, toalete adaptate) • Alte măsuri de asigurare a incluziunii și reducere a inegalităților				
Piața muncii și autonomie economică	• Sprijin pentru antreprenoriatul feminin și al persoanelor vulnerabile (ex.: fonduri de microcredit, mentorat); • Reducerea muncii informale și facilitarea tranziției către forme formale de angajare • Măsuri de conciliere muncă-viață (ex.: concedii parentale, program flexibil) • Alte măsuri de sprijin în sfera economică				
Protecție împotriva violenței în bază de gen	• Legislație și servicii pentru prevenirea și combaterea violenței domestice și a violenței bazate pe gen • Măsuri de sprijin pentru victime (centre, servicii, linii de urgență) • Programe de reintegrare socială și economică pentru supraviețuitoare (ex.: consiliere psihologică, cursuri de formare) • Campanii de conștientizare și educație împotriva violenței (ex.: programe în școli, instruire pentru autorități) • Alte măsuri de suport				

Prin prisma indicatorilor de evaluare, domeniile de evaluare a programelor electorale au fost clasificate prin prisma a 4 nivele, după cum urmează:

Nivel de incluziune și egalitate de gen	Apreciere
Incipient (0,00 - 0,74 puncte)	Programul electoral nu conține nicio referință sau extrem de limitate la tema evaluată
Moderat (0,75- 1,50 puncte)	Programul electoral menționează tema evaluată într-un mod general, fără angajamente clare, fără măsuri concrete sau resurse identificate
Consolidat (1,51 – 2,18 puncte)	Programul electoral include angajamente și măsuri specifice privind tema evaluată, însă acestea rămân limitate ca amploare sau nivel de detaliere
Avansat (2,19- 3,0 puncte)	Programul electoral tratează tema evaluată ca o prioritate, prin măsuri complexe, bine definite, corelate cu alte domenii de politici publice și cu un grad ridicat de fezabilitate

Aplicând media aritmetică, am putut aprecia cât sunt de incluziuni și cât de mult pledează pentru egalitatea de gen concurenții și concurențele electorale. Astfel, partidele au putut fi clasificate, după cum urmează:

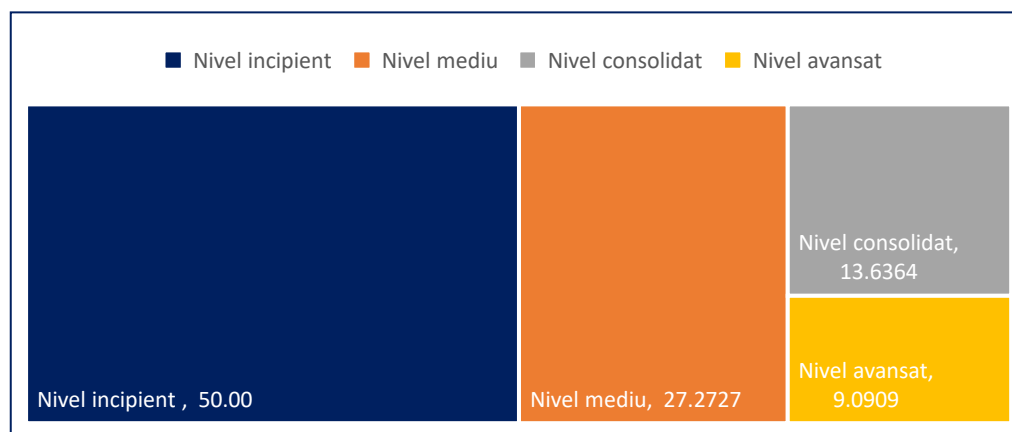

INCLUZIUNE ȘI EGALITATE ÎN PROGRAMELE ELECTORALE

În urma analizei programelor electorale din perspectiva de gen, incluziune socială și relevanță față de atribuțiile reale ale deputaților, se constată existența unor deficiențe importante. Un aspect notabil este că mai multe partide nu au prezentat deloc un program electoral public, ceea ce reflectă o lipsă de transparență și de asumare față de electorat. Chiar și în cazul formațiunilor care au publicat programe, conținutul acestora este adesea redactat într-un limbaj foarte general și vag, predomină declarațiile de principiu și formulele populiste, în timp ce măsurile concrete sau termenele clare de implementare sunt aproape inexistente. Se remarcă, de asemenea, o neînțelegere a rolului instituțional al parlamentarilor în multe dintre aceste documente programatice. Numeroase promisiuni și propuneri incluse depășesc sfera atribuțiilor directe ale unui deputat, intrând în competența altor autorități (Guvernul sau administrația locală). De pildă, unele programe promit crearea de locuri de muncă la nivel local sau dezvoltarea de infrastructură în comunități, obiective care în mod normal nu se află în puterea directă a unui legislativ sau a unui deputat individual. Acest lucru poate fi pus fie pe seama lipsei de informare a candidaților despre limitele mandatului parlamentar, fie pe tendința de a recurge la promisiuni populiste menite să atragă voturi, fără acoperire reală în politicile pe care un deputat le poate influența direct.

Dimensiunea egalității de gen și a incluziunii sociale este în mare parte neglijată în oferta electorală propusă pentru scrutinul parlamentar 2025. Analiza programelor electorale arată că jumătate dintre concurenții electorali (50%, 11 partide) se află la nivel incipient, ceea ce denotă lipsa unor măsuri sau angajamente clare în această direcție. Aproape o treime (27,3%, 6 partide) se situează la nivel mediu, ceea ce înseamnă că menționează aspecte legate de egalitate și incluziune, dar doar fragmentar și fără politici bine definite – mențiuni vagi, generalități despre „drepturi egale” sau „combaterea discriminării”, fără identificarea grupurilor-țintă și fără a propune acțiuni specifice ori resurse pentru implementare. Doar 13,6% dintre partide (3) ating nivelul consolidat, propunând măsuri mai structurate și cu impact mai mare, însă acestea rămân incomplete și fără o integrare transversală în program. Extrem de puțini concurenți, doar 9,1% (2 partide), ajung la nivel avansat, adică tratează egalitatea și incluziunea ca principii centrale, integrate în toate domeniile politicilor propuse. Prevalența nivelului incipient arată nu doar lipsa de voință politică, ci și un decalaj între discursurile publice și angajamentele scrise, ceea ce sugerează că egalitatea de gen și incluziunea sunt tratate marginal, mai degrabă ca teme secundare decât ca obiective strategice.

Figura 1. Clasificarea generală a concurenților electorali în funcție de nivelul de incluziune și egalitate promovat, %

Sursa: Calculările autorilor în baza analizei programelor electorale, CPD, 2025

Concurenții electorali au pus în fața alegătorilor programe electorale diverse, nivelul de integrare a principiilor de egalitate de gen și incluziune variind considerabil. În ansamblu, abordarea este mai degrabă modestă, punctajul mediu general al partidelor fiind de doar 0,90 (pe o scală de la 0 la 3, unde 0 indică absența completă a angajamentelor, iar 3 nivelul avansat). Doar 2 partide a reușit să atingă un nivel avansat prin măsuri concrete și angajamente explicite pentru promovarea femeilor și protejarea grupurilor vulnerabile. Majoritatea se situează la nivel incipient sau mediu, cu referiri sporadice și indirecte la aceste teme, fără să abordeze subiectul egalității de șanse sau, mai grav, promovează mesaje contrare incluziunii.

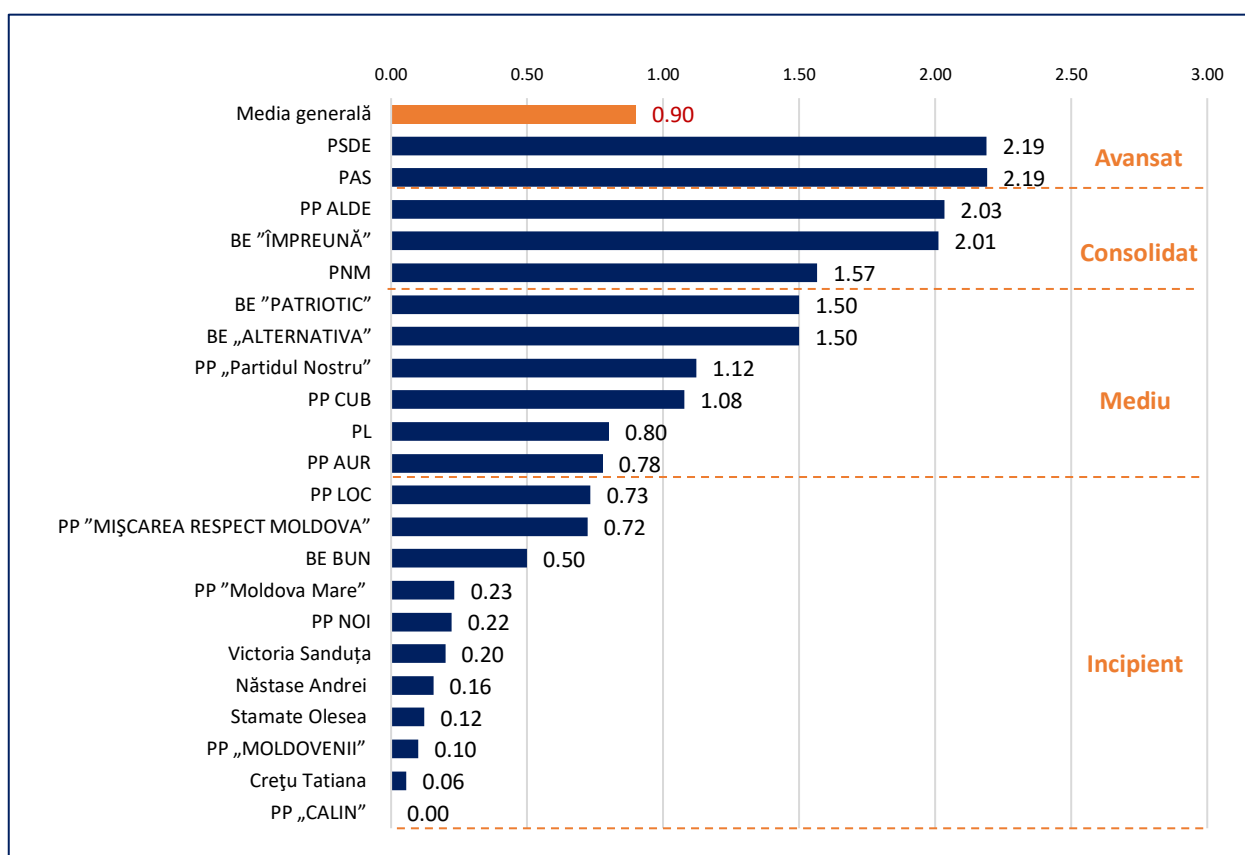
Partidele fruntașe sunt Partidul Acțiune și Solidaritate (2,19 puncte) și Partidul Social Democrat European (2,19 puncte), care s-au plasat la nivel avansat. Analizând programul **Partidului Social Democrat European (PSDE)**, constatăm că acesta prezintă un program complex, clasându-se la nivel avansat de integrare și abordare a incluziunii și egalității de gen în program electoral, datorită faptului că mențiunile clare privind egalitatea de gen și promovarea femeilor în structurile decizionale sunt combinate cu politici care sprijină indirect autonomia economică a femeilor și a altor grupuri vulnerabile. În programul electoral, PSDE propune multiple intervenții care explică scorul acumulat, precum: măsuri de suport pentru părinți (centre de zi, extinderea serviciilor de creșă), măsuri de suport pentru persoanele cu dizabilități, persoanele vârstnice (suport financiar, servicii de sprijin, centre comunitare, ș.a.). De asemenea, concurentul electoral propune măsuri diversificate de sporire a accesului la sănătate și educație pentru toate grupurile analizate, prin dezvoltare și modernizare de infrastructură adaptate la necesitățile diferitor grupuri de populație dezavantajată, crearea de condiții optime de muncă pentru specialiști, sporirea calității serviciilor. Aceste măsuri sunt focusate preponderent pe comunitățile defavorizate, în special pe zonele rurale, fiind suplimentate și cu inițiative de sprijin pentru fermieri și microîntreprinderi, ținând și spre sprijinul femeilor din aceste sectoare. Este important de menționat că PSDE este prin puținii care abordează violența în baza de gen în programul electoral. Analizând programele electorale, dar și existența voinței politice de a promova incluziunea și echitatea, observăm că programul **Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS)** se distinge printr-o abordare relativ incluzivă. Acesta vizează reducerea inegalităților și barierelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, femeile din grupuri vulnerabile, părinții cu copii, dar și alte categorii aflate în situații de risc, precum discriminarea pe piața muncii, accesul limitat la servicii sau vulnerabilitatea economică. Formațiunea propune măsuri de dezvoltare a instruirii de sănătate, de educație, dezvoltare regională, extinderea și îmbunătățirea calității serviciilor de sănătate, educație, protecție socială, îmbunătățirea condițiilor de muncă a specialiștilor din aceste domenii, ș.a.. Educația beneficiază de un capitol amplu, vizând modernizarea infrastructurii și echiparea școlilor, inclusiv accesibilizarea pentru copiii cu necesități speciale. Îmbunătățirea condițiilor de muncă și salarizarea cadrelor didactice constituie, de asemenea, priorități. În protecția socială, PAS avansează un set extins de măsuri de sprijin financiar și incluziune pentru familii cu copii mici, persoane cu dizabilități și vârstnici. Un element notabil îl constituie angajamentul pentru integrarea persoanelor cu dizabilități nu doar prin infrastructură și servicii de îngrijire, ci și prin emanciparea acestora pentru o viață independentă. Agricultură și dezvoltarea rurală sunt susținute prin subvenții, capacitate și suport financiar și tehnic pentru agricultori și producători locali, ceea ce, chiar dacă nu vizează explicit grupuri vulnerabile, contribuie la crearea de oportunități și îmbunătățirea accesului comunităților rurale la servicii esențiale. Totuși, dimensiunea violenței bazate pe gen rămâne insuficient acoperită, singurele referințe fiind legate de prevenirea bullyingului și violenței în mediul educațional, element ce a diminuat considerabil punctajul general oferit acestui program electoral.

Doar trei partide s-au poziționat la nivel consolidat de promovare a principiilor de egalitate de gen și incluziune, printre care Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa (2,03), Blocul Electoral „Împreună” (2,01) și Partidul Național Moldovenesc (1,57). PP ALDE are un program complex, cu accent pe prevenirea violenței domestice, centrarea pe sănătate și rețele de servicii pentru femei și copii. Introduce centre de protecție împotriva violenței în fiecare raion și extinde programele de screening oncologic, având astfel punctaje mari la sănătate și protecție împotriva violenței. Sprijinul pentru persoanele cu dizabilități și investițiile în educație incluzivă sunt marcante. Agricultură și piața muncii sunt acoperite, însă fără măsuri de gen specifice, se propun subvenții pentru angajatorii care recrutează persoane cu dizabilități, dar nu se menționează femeile fermiere. BE „Împreună” are o abordare centrată pe comunitate, cu centre comunitare pentru toate categoriile vulnerabile și programe extinse de mobilitate (transport public rural accesibil) și infrastructură. Se remarcă în domeniile educației și protecției sociale, prin burse, servicii de asistență pentru elevi și investiții în centre after-school. În agricultură și dezvoltare rurală, se axează pe sprijinul micilor fermieri și piața locală, dar fără măsuri specifice subiectului analizat. PP PNM propune armonizarea cu Politica Agricolă Comună a UE: subvenții pe hectar, scutiri de impozit pentru fermierii care creează locuri de muncă și servicii de consultanță gratuite pentru agricultori. În protecția socială se remarcă majorarea pensiilor minime și alocații consistente pentru copii. Cu toate acestea, programul nu abordează punctual egalitatea de gen, se prevăd locuințe pentru tineri și sprijin pentru pensionari, dar nu se menționează femeile rurale sau grupurile vulnerabile.

Blocul Electoral „Patriotic”, Blocul Electoral „Alternativa”, Partidul Politic Coaliția pentru Unitate și Bunăstare și Partidul Politic „Partidul Nostru” se situează la nivel mediu privind integrarea aspectelor de incluziune și echitate în programele electorale. BE „Patriotic” are un program social generos (majorări de pensii, servicii pentru pensionari) și subvenții agricole mari, însă promovează familia tradițională și nu menționează protecția femeilor victime ale violenței, lipsind măsuri de gen. BE Alternativa propune măsuri fiscale speciale pentru mediul de afaceri și proiecte de dezvoltare locală, dar neglijează dimensiunea de gen. PP CUB adoptă un discurs pro-european, vorbind despre un fond pentru modernizarea socială și locală, dar nu are măsuri explicite privind femeile sau minoritățile. PP Partidul Nostru promite locuințe sociale masive și facilități pentru tineri, însă ignoră complet violența de gen și drepturile femeilor. Aceste partide sunt urmate de alte două partide care au un scor sub 1 punct, dar sunt mai avansate ca cele de la nivelul incipient, și anume PP Liberal și PP Alianța pentru Unirea Românilor. Punctajul oferit este determinat fie de programe incomplet dezvoltate, fie de ignorarea totală a perspectivei de gen sau incluziunii. PL (0,80) are un discurs unionist, cu accent pe reducerea taxelor și unificarea cu România, dar nu include măsuri pentru egalitatea de șanse sau protecția femeilor. PP AUR (0,78) promite salarii și pensii mari și unificarea pieței muncii cu România, dar nu conține măsuri privind protecția victimelor violenței sau includerea femeilor în agricultură.

Ultimul grup clasificat la nivelul incipient, sunt partidele care au acumulat sub 0,74 puncte în procesul de evaluare, și este reprezentat de următoarele partide: PP Liga Orașelor și Comunelor (0,73 puncte), PP Mișcarea Respect Moldova (0,72 puncte), partide ce se concentrează pe probleme locale sau generale, neexprimând viziuni despre gen ori grupuri vulnerabile și Blocul BUN (0,50 puncte) care prezintă unirea cu România drept soluție universală pentru toate barierele și inegalitățile existente. Aceste partide sunt urmate de partide mai mici și candidați independenți, precum PP Moldova Mare, PP Noua Opțiune Istorică, Victoria Sanduța, Andrei Năstase, Olesea Stamate, Partidul Politic „Moldovenii”, Tatiana Crețu, Partidul Politic Uniunea Creștin-Socială din Moldova obțin scoruri foarte mici (0,00 – 0,23 puncte), deoarece fie nu au prezentat programe electorale, fie se rezumă la declarații patriotice fără măsuri sociale, niciunul abordând explicit egalitatea de gen sau protecția împotriva violenței.

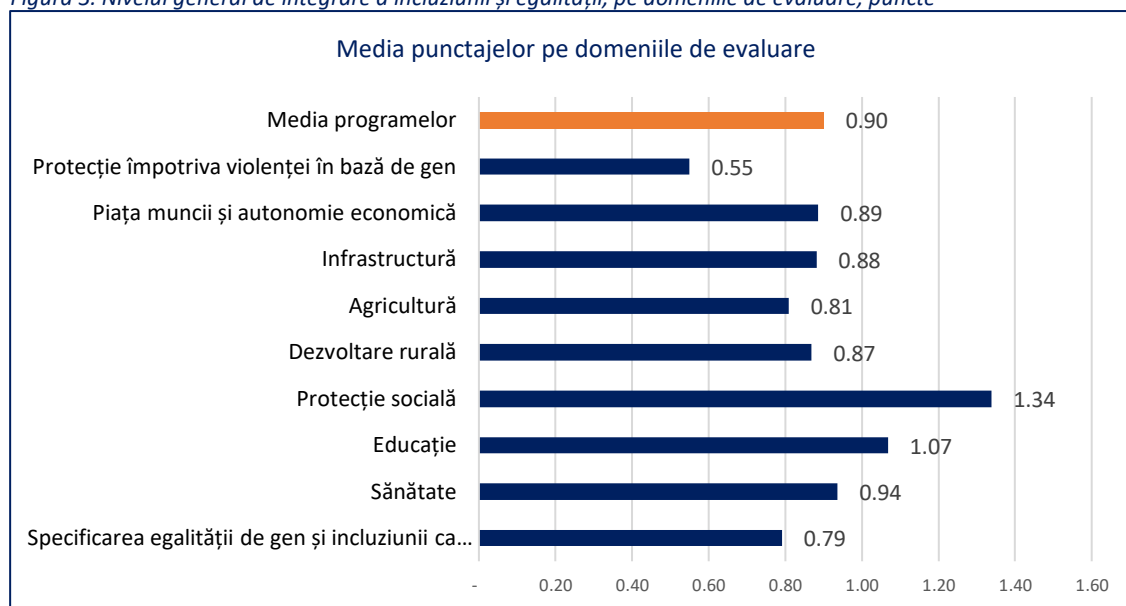
Figura 2. Nivelul mediu de integrare a incluziunii și egalității în programele electorale, pe concurenți electorali, puncte

Sursa: Calculule autorilor în baza analizei programelor electorale, CPD, 2025

Analiza detaliată a programelor arată diferențe semnificative și între nivelul de abordare a incluziunii și echității în diverse domenii de evaluare. Pentru anumite domenii de intervenții, partidelor și-au setat obiective mai incluzive, care integrează și aspecte ce vin să asigure echitatea pentru diverse grupuri, pentru altele mai puțin, sau chiar domeniile în care aceste preocupări lipsesc aproape complet. Cel mai bine acoperite sunt sectoarele social-economice tradiționale, precum, protecția socială și educația, unde multe formațiuni au prevăzut acțiuni cu impact incluziv. În schimb, aspecte precum combaterea violenței de gen sau asumarea explicită a egalității de gen ca valoare politică apar drept lacune majore. Acest fapt sugerează că, în agenda publică a partidelor, egalitatea de gen și incluziunea sunt adesea tratate tangențial, integrate mai ușor acolo unde coincid cu politicile sociale generale, dar neglijate în ariile ce necesită un angajament dedicat.

Figura 3. Nivelul general de integrare a incluziunii și egalității, pe domeniile de evaluare, puncte

Sursa: Calculele autorilor în baza analizei programelor electorale, CPD, 2025

La capitolul educație, unele programe electorale abordează în mod amplu incluziunea și egalitatea de șanse, în timp ce altele le omit aproape complet. Partidele cu programe avansate în educație, precum PP PSDE, PP PAS, PP ALDE sau BE „Împreună”, integrează măsuri concrete pentru egalitatea de șanse. De exemplu, PP PAS propune modernizarea extinsă a sistemului educațional prin renovarea și dotarea școlilor, extinderea rețelei de creșe (crearea a aprox. 5000 de locuri noi) și actualizarea curriculei cu educație financiară, media și sanitară. Programul PP PAS prevede formare continuă și stimulente pentru profesori (inclusiv facilități de tip *Prima Casă* pentru cadrele didactice tinere) și inițiative anti-*bullying* ori programe remediale pentru elevii cu dificultăți. De asemenea, PP PSDE pune accent pe accesul echitabil la educație, propunând finanțare suplimentară pentru școlile din mediul rural și modernizarea infrastructurii școlare (apă, canalizare, internet) în comunitățile defavorizate. Un alt exemplu este BE „Împreună”, care analizează cauzele vulnerabilităților din educație (declin demografic, subfinanțare, cadre insuficiente) și propune soluții incluzive: acces echitabil la educația timpurie prin investiții în creșe și grădinițe, sprijin direct pentru copiii din familii vulnerabile (rechizite, alimentație gratuită la grădiniță, transport) și centre educaționale comunitare în zone defavorizate. Aceste formațiuni tratează educația ca prioritate, vizând atât calitatea generală, cât și incluziunea grupurilor marginalizate (ex. copii cu dizabilități integrați în învățământ sau minorități etnice cu acces la educație în limba maternă). În schimb, partidele cu abordări incipiente în domeniu, de exemplu PP PL, PP AUR sau partide mai noi ca PP NOI, PP CALIN, PP „Moldova Mare”, fie omit măsurile de incluziune, fie se limitează la declarații generale. Unele programe menționează doar intenții vagi (de ex., investiții în școli prin fonduri din diaspora), fără detalii privind curriculum incluziv sau sprijin pentru elevii defavorizați. PP AUR, de exemplu, tratează educația mai mult prin prisma unirii cu România. Aceștia propun unificarea sistemului educațional și recunoașterea reciprocă a diplomelor, plus burse în România pentru tinerii din Moldova. Aceste obiective ignoră însă problematica incluziunii: nu apar măsuri pentru educație incluzivă, adaptarea instituțiilor pentru elevi cu cerințe speciale sau susținerea fetelor și

băieților în mod egal. Partidele cu cele mai mici scoruri la acest capitol fie nu menționează deloc educația în platforma lor (caz în care domeniul lipsește complet din programul electoral), fie prezintă promisiuni generice fără referire la grupurile vulnerabile. Prin urmare, lacunele sunt evidente: lipsesc prevederi despre prevenirea abandonului școlar în comunitățile sărace, despre educație incluzivă pentru copiii cu dizabilități sau despre formarea profesorilor pentru medii defavorizate.

Și în domeniul sănătății se evidențiază un contrast semnificativ. Partidele fruntașe, precum PP ALDE, PP PSDE sau PP PAS, propun politici care vizează extinderea accesului la servicii medicale și integrarea perspectivei de gen și incluziune. Programul PP ALDE este notabil prin accentul pe prevenție și acces universal, incluzând elemente inovative: de pildă, introduce programul „Voucher Tineret Sănătate” ce reprezintă un pachet de servicii medicale gratuite (analize, stomatologie de bază, consiliere psihologică) pentru 200.000 de tineri anual, beneficiind atât femeile, cât și bărbații. PP ALDE propune, de asemenea, educație sanitară modernă în școli prin cursul obligatoriu „Sănătate și responsabilitate” (care cuprinde nutriție, prevenția bolilor cronice, sănătate mintală și educație sexuală echilibrată), fiind o inițiativă ce abordează direct nevoi ale tinerelor și tinerilor. Măsurile PP ALDE vizează inclusiv categoriile vulnerabile: strategia „Incluziune totală” urmărește adaptarea sistemului medical pentru persoanele cu dizabilități și comunitățile marginalizate, iar programul prevede investiții masive în prevenție (screening gratuit pentru boli oncologice și cardiovasculare, ținând 100.000 de pacienți pe an) și un program dedicat de screening oncologic gratuit pentru 100.000 de femei anual, adresând o nevoie specifică de sănătate a femeilor. Prin contrast, alte partide avansate precum PP PAS și PP PSDE pun accent pe întărirea asistenței medicale primare și pe extinderea infrastructurii sanitare în zonele rurale, ceea ce are implicații incluzive. De exemplu, PP PSDE recunoaște problemele precum exodul medicilor și infrastructura învechită, propunând măsuri structurale: revizuirea curriculumului universitar medical, dublarea numărului de rezidenți, digitalizarea fișelor medicale, majorarea salariilor personalului și dotarea serviciilor de urgență. Aceste acțiuni, deși nu menționează explicit femeile, contribuie la îmbunătățirea accesului la servicii pentru grupurile vulnerabile (ex. populația rurală sau vârstnicii), reducând inegalitățile teritoriale în sănătate. În tabăra opusă, partidele cu abordări slabe (ex. PP PL, PP AUR, PP NOI, PP CALIN ș.a.) fie omit subiectul sănătății, fie îi acordă un tratament minimal, fără dimensiune de gen sau de incluziune socială. Unele programe se limitează la platitudini precum „asigurarea accesului egal la servicii de sănătate de calitate pentru toți cetățenii”, fără a detalia cum anume vor fi deservite categoriile specifice (femei însărcinate, persoane cu dizabilități, minorități etc.). De pildă, anumite platforme declară intenția de a garanta accesul egal la servicii medicale și de a pune accent pe medicina primară și prevenție, însă măsurile rămân foarte generale și nu abordează explicit sănătatea sexual-reproductivă sau sprijinul pentru personalul medical din zone defavorizate. Partide ca AUR tratează sănătatea într-o cheie naționalistă, concentrându-se pe cooperarea cu România (pentru acces la medicamente, eventual unificarea standardelor) și pe aspecte precum securitatea alimentară, dar neglijând complet perspectiva de gen. În plus, formațiuni precum PP NOI sau PP CALIN nu includ aproape deloc capitolul sănătate, reprezentând o absență majoră. Spre exemplu, în cazul unora dintre aceste partide, sănătatea lipsește ca domeniu distinct în programul electoral.

La secțiunea infrastructură, doar câteva programe dovedesc o integrare reală a principiilor de incluziune, în timp ce majoritatea omit această perspectivă. PP PAS se remarcă prin investiții masive planificate în infrastructură, corelate cu nevoile comunităților și reducerea disparităților urban-rural. Programul PP PAS prevede reabilitarea și construcția a mii de kilometri de drumuri, poduri noi peste Prut, modernizarea rețelelor de apă și canalizare și extinderea iluminatului public stradal. Un aspect demn de menționat este includerea unei măsuri specifice: construcția grupurilor sanitare moderne în toate școlile din mediul rural, pentru a elimina toaletele din curte și a îmbunătăți condițiile de igienă ale elevilor. Această intervenție ar reduce o inegalitate majoră care afectează în special fetele din zonele rurale (accesul la condiții decente influențează frecvența școlară a adolescentelor). De asemenea, unele programe avansate propun infrastructură sensibilă la gen și incluzivă. De pildă, BE „Împreună” sugerează un plan național de proiecte de infrastructură locale și naționale menit să asigure condiții decente de trai în fiecare localitate, astfel încât „nimeni să nu fie lăsat în urmă”. Acest bloc propune extinderea transportului public în mediul rural (prin programul „Autobuz pentru sate”), dezvoltarea gărilor multimodale și reducerea izolării comunităților mici. Măsura *Autobuz pentru sate* urmărește conectarea fiecărui sat mai mare la rețeaua de

transport public, cu vehicule noi care să fie accesibile persoanelor cu dizabilități, reprezentând o inițiativă ce ar facilita mobilitatea locuitorilor din mediul rural, inclusiv a femeilor, și accesul lor la servicii și oportunități. Totodată, partide ca PP ALDE integrează obiective de accesibilizare a infrastructurii urbane: programul PP ALDE prevede adaptarea completă a clădirilor publice și a unei părți semnificative a transportului urban pentru a fi accesibil persoanelor cu dizabilități, ceea ce denotă preocupare pentru incluziune în dezvoltarea infrastructurii. Astfel de măsuri, precum iluminat stradal extins, transport public accesibil, urbanism care ține cont de siguranța femeilor, indică o abordare consolidată, care recunoaște că infrastructura nu este neutră, ci trebuie proiectată pentru a servi în mod egal diferite categorii de populație. În contrast, partidele cu punctaje scăzute la acest capitol prezintă fie lacune majore, fie o viziune limitată la investiții brute, fără componentă de incluziune. PP PL, de exemplu, nu include în program vreo referire la infrastructură concepută din perspectivă de gen, lipsind cu desăvârșire proiecte care să ia în considerare siguranța femeilor în spațiul public sau accesibilizarea transportului pentru persoanele cu mobilitate redusă. Programul PP PL se rezumă la investiții generale (drumuri, apă, canalizare, transport public în rural) menite să îmbunătățească viața la sat, dar nu conține programe dedicate femeilor ori gospodăriilor vulnerabile din mediul rural. Alte formațiuni (precum PP AUR sau PP NOI) nici măcar nu au o secțiune distinctă despre infrastructură și transport, or la unele, singurele mențiuni sunt colaterale (ex. nevoia de laboratoare și apă curentă în școli), fără vreo strategie pentru dezvoltarea infrastructurii comunitare. Această absență denotă lipsa de viziune în a aborda infrastructura ca instrument de reducere a inegalităților. În plus, unele discursuri se concentrează exclusiv pe proiecte de mare anvergură (autostrăzi, căi ferate, aeroporturi) sau pe mesaje populiste, ignorând aspecte practice precum iluminatul public (esențial pentru siguranța femeilor) ori adaptarea transportului local pentru bătrâni și persoane cu dizabilități.

Protecția socială reprezintă domeniul cu integrarea cea mai bună, în medie, a obiectivelor de incluziune și egalitate, reprezentând un semn că majoritatea partidelor au acordat atenție, într-o măsură sau alta, nevoilor grupurilor vulnerabile în politicile sociale. Chiar și așa, diferențele între programe sunt notabile. PP PSDE se detașează cu un program amplu și bine articulat, care acoperă multiple categorii vulnerabile și reflectă o perspectivă de incluziune consolidată. PP PSDE recunoaște provocări precum lipsa serviciilor de îngrijire și propune soluții concrete: crearea unei rețele naționale de centre de zi gratuite și creșe, care să ofere activități educative pentru copii și suport pentru părinți, facilitând reinserția profesională a mamelor. Programul PSDE subvenționează locurile la creșă pentru familiile cu venituri reduse și monoparentale și prevede dezvoltarea serviciilor de îngrijire la domiciliu, precum și înființarea de centre comunitare pentru persoanele în vârstă. De asemenea, PP PSDE propune reforme legislative care să sprijine împărțirea responsabilităților familiale (e.g. responsabilitate familială sporită pentru tați) și măsuri de sprijin pentru îngrijitorii informal (ajutor lunar, profesionalizarea asistenților personali pentru persoanele cu dizabilități severe). Acest set integrat de politici arată o înțelegere profundă a conceptului de incluziune socială: nu doar ajutoare financiare, ci și servicii accesibile care să permită categoriilor vulnerabile, precum mame singure, vârstnici dependenți, persoane cu dizabilități, să ducă o viață demnă și activă în comunitate. Și alte partide progresiste, precum PP ALDE sau BE „Împreună”, includ măsuri importante. PP ALDE, de exemplu, îmbină politicile de sănătate cu protecția socială: oferă screening gratuit specific femeilor (pentru depistarea cancerului) și subvenții pentru angajatorii ce încadrează persoane cu dizabilități, facilitând integrarea acestora pe piața muncii. BE „Împreună” și alte formațiuni de stânga promit reducerea inegalităților socio-economice prin mecanisme de sprijin pentru familiile cu copii și tineri – de la alocații majorate și locuințe sociale, până la facilități fiscale și programe de mentorat pentru tinerii din medii defavorizate. Astfel de măsuri evidențiază o abordare avansată, în care protecția socială nu se rezumă la beneficii financiare uniforme, ci include intervenții țintite ce țin cont de particularitățile de gen și vulnerabilitate. La polul opus, partidele cu abordări slabe în protecție socială se concentrează îngust pe aspecte demografice sau financiare, omisiunile evidențiind lipsa unei viziuni incluzive. Partide ca AUR abordează protecția socială preponderent prin prisma unirii cu România, de exemplu, propun armonizarea sistemului de pensii cu cel românesc și liberalizarea parțială a contribuțiilor (posibilitatea direcționării unei părți din contribuțiile sociale către fonduri private). Deși măsura ar putea aduce beneficii de eficiență, ea nu este însoțită de nicio garanție privind echitatea de gen (femeile, având adesea pensii mai mici, nu sunt menționate) sau suportul pentru categoriile defavorizate. În plus, discursul AUR și al altor partide similare nu prioritizează deloc grupurile vulnerabile, or, nu apar angajamente de susținere a

famiiliilor cu mulți copii, a persoanelor fără adăpost ori a minorităților etnice. Unele formațiuni noi (PP NOI, PP CALIN etc.) nu oferă practic nicio soluție consistentă de protecție socială, limitându-se la sloganuri despre „bunăstare” fără conținut concret. Consecința acestor lacune este că nevoile specifice, de la accesul mamelor singure la servicii de îngrijire a copilului, până la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, rămân neadresate. Acolo unde partidele fruntașe propun centre comunitare și asistență personalizată, partidele codașe fie tac, fie consideră suficientă creșterea generală a veniturilor, ignorând faptul că grupurile vulnerabile au nevoie de măsuri dedicate pentru a beneficia cu adevărat de oportunități egale.

În domeniul pieței muncii, programele electorale variază de la planuri detaliate de integrare a grupurilor defavorizate, la viziuni simpliste axate doar pe creștere economică generală. Printre lideri, PP PSDE și PP ALDE oferă exemple notabile de integrare a egalității de gen și incluziunii în politicile de ocupare. PP PSDE, de pildă, își propune dublarea PIB-ului și crearea a peste 300 de mii de locuri de muncă bine plătite, dar corelează aceste obiective macro cu măsuri de incluziune micro. Programul PP PSDE susține parteneriate între școlile profesionale și companii și dezvoltarea învățământului dual, pentru a asigura formarea competențelor cerute pe piață. Mai mult, PSDE abordează frontal obstacolul major pentru participarea femeilor pe piața muncii care este lipsa serviciilor de îngrijire a copiilor, prin extinderea rețelei de creșe și centre de zi gratuite, tocmai pentru a sprijini mamele în revenirea profesională. Această politică recunoaște că distribuția inegală a responsabilităților de îngrijire este un factor cheie în inegalitatea de gen economică. De asemenea, programul PP PSDE menționează susținerea antreprenoriatului social în comunitățile vulnerabile și reducerea dependenței de ajutor social prin inițiative de economie socială, fiind un mod de a crea locuri de muncă adaptate grupurilor defavorizate. La rândul său, PP ALDE pune accent pe integrarea persoanelor cu dizabilități: propune subvenționarea a 50% din salariu pentru angajatorii care încadrează persoane cu dizabilități, precum și adaptarea completă a clădirilor publice și a transportului urban pentru a facilita accesul acestora la locuri de muncă. PP ALDE include și formarea de specialiști în reabilitare, astfel încât angajații cu dizabilități să fie susținuți pe termen lung, și extinderea subvențiilor și în domeniul sănătății (pentru angajatorii care angajează persoane cu dizabilități în sectorul medical), reprezentând o abordare integrată ce combate barierele fizice și profesionale deopotrivă. Un alt exemplu de abordare consolidată este oferit de PP PAS, care prevede majorarea subvențiilor pentru angajatorii care recrutează persoane cu dizabilități, integrarea acestora în inițiative antreprenoriale și lansarea programului „Mobilitate pentru Demnitate” (care oferă echipamente asistive și adaptări de locuințe pentru persoanele cu dizabilități, reducând barierele în calea angajării). De asemenea, PP PAS a creat inițiativa „După 16”, ce sprijină tinerii cu dizabilități intelectuale să treacă de la școală la viața activă prin formare profesională și muncă asistată. Toate aceste exemple indică un efort clar al PP PAS de a aborda direct cauzele excluziunii de pe piața muncii, fie că este vorba de lipsa serviciilor de îngrijire a copiilor pentru părinți (în special mame), de discriminarea sau neadaptarea locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități, ori de nevoia de a sprijini antreprenoriatul pentru grupuri vulnerabile. În schimb, partidele cu abordări incipiente privind piața muncii tratează subiectul superficial, adesea fără nicio referire la dimensiunea de gen sau la grupurile defavorizate. PL ilustrează această situație: programul său economic vorbește generic despre dezvoltarea afacerilor și sprijin pentru tineri și persoane vulnerabile, dar nu include politici dedicate antreprenoriatului feminin și nici măsuri pentru reducerea muncii informale, care afectează disproporționat femeile. Astfel, PP PL propune facilități fiscale și credite pentru afaceri la modul general, însă nu menționează linii de microcredit sau mentorat pentru femeile care doresc să inițieze afaceri și nici nu abordează problema muncii nedeclarate (unde multe femei lucrează ca bone, îngrijitoare sau menajere fără contract, de exemplu). PP AUR, la rândul său, se concentrează pe componenta națională a pieței muncii: pledează ca cetățenii Moldovei să aibă drepturi egale de muncă în România și Republica Moldova, fără discriminări de salarizare sau impozitare, și susține că Moldova trebuie să nu mai fie un exportator de forță de muncă ieftină. În practică însă, măsurile concrete propuse de AUR pentru piața muncii țin de coordonarea fiscală cu România și de asigurarea unui tratament egal pentru companiile din cele două state, ceea ce sunt obiective macro și nu includ nimic specific pentru femei, șomeri de lungă durată sau alte grupuri vulnerabile. Alte partide (de ex. PP NOI, PP „Moldova Mare”) nu prezintă niciun set de măsuri pentru ocupare, unele rezumându-se la a promite locuri de muncă bine plătite și stoparea migrației forței de muncă, fără a indica vreun program de formare, vreo facilitate pentru părinți sau vreun stimulent pentru angajarea categoriilor dezavantajate.

În analiza domeniului agriculturii am constatat o polarizare pronunțată între partidele care propun politici coerente, cu accent pe includerea fermierilor mici și modernizarea sectorului, și cele care se mulțumesc cu promisiuni generale sau omit complet tema. Doar câteva formațiuni tratează agricultura ca pe un sector strategic care trebuie modernizat în mod echitabil. Partidul Social Democrat European (PSDE) propune un pachet ambițios de modernizare ca despăgubiri rapide și credite garantate de stat pentru fermieri, un impozit unic agricol și acces la tehnologie prin subvenții și granturi, precum și dezvoltarea unor centre agroindustriale. Viziunea social-democrată include revitalizarea satelor și sprijinirea micilor producători prin cooperativizare și contracte pe termen lung cu statul, dar nu detaliază măsuri pentru a asigura accesul egal la terenuri sau credite pentru femei. Partidul Național Moldovenesc (PNM) face legătura cu Politica Agricolă Comună a UE și pledează pentru plăți directe pe hectar și scutiri de impozit pentru fermierii care creează locuri de muncă la nivel local; accentul cade pe consultanță gratuită, piețe agroalimentare județene și facilitarea accesului micilor producători la finanțări, fără a aborda însă explicit dimensiunea de gen sau situația lucrătorilor sezonieri. Tot într-o zonă avansată de incluziune se situează PAS, care oferă subvenții în avans, credite preferențiale pentru microfermieri, distribuirea gratuită a motorinei și reabilitarea sistemelor de irigații; programul introduce mecanisme de sprijin pentru lucrătorii sezonieri în perioadele de inactivitate și centre de consultanță „Camere Agricole”, dar nu discută accesul femeilor la resurse sau formarea în antreprenoriatul agricol. O abordare populist-protectoristă a micilor producători o prezintă Partidul Nostru, care propune reintroducerea sistemului de achiziții centralizate pentru produsele agricole și garantarea pieței de desfacere pentru gospodăriile familiale; deși se concentrează pe „țărani”, programul nu conține măsuri specifice pentru agricultoare. La un nivel intermediar se situează formațiuni care recunosc importanța agriculturii, dar oferă soluții generalizate. BE „Patriotic” (PSRM–PCRM) vizează creșterea fondului de subvenționare la 2,5 miliarde de lei și rambursarea TVA-ului și accizelor pentru motorină, fără a diferenția între ferme mari și mici sau a include politici pentru femeile din agricultură. BE „Alternativa” și Coaliția pentru Unitate și Bunăstare (PP CUB) promit regimuri fiscale speciale și protecție pentru producătorii autohtoni, promovând irigații eficiente și procesarea locală, dar nu menționează egalitatea de gen. Mișcarea „Respect Moldova” se concentrează pe măsuri sociale (creșterea pensiilor, sprijin pentru familii) și doar declară susținerea fermierilor și procesatorilor; nu detaliază accesul la creditare sau programe de instruire pentru agricultura familială. Restul concurenților abordează minimal sau omit complet agricultura. Partidul Liberal, AUR și Blocul Unirea Națiunii privesc sectorul prin lentile identitare, precum unirea cu România sau protecția tradițiilor, lăsând la o parte politica agricolă în sine. Partidele noi PP NOI, PP CALIN și Partidul „Moldova Mare” nu prezintă niciun plan coerent pentru agricultură, iar subiecte precum accesul femeilor la terenuri, protecția lucrătorilor sezonieri sau sprijinul pentru antreprenoriatul rural lipsesc. Candidații independenți (de exemplu, Olesia Stamate, Victoria Sanduța) ori nu tratează deloc domeniul agricol, ori se limitează la mențiuni generale despre protejarea politicii agricole în negocierile cu UE, fără să ofere soluții pentru micii producători sau categoriile vulnerabile. Această analiză arată că, deși un număr restrâns de programe propun măsuri complexe pentru revitalizarea sectorului agroalimentar și includerea gospodăriilor mici, dimensiunea de gen și protecția lucrătorilor sezonieri rămân în mare parte neadresate, iar majoritatea competitorilor politici nu dispun de o viziune unitară care să coreleze agricultura cu egalitatea de șanse și incluziunea socială.

În domeniul dezvoltării rurale, analiza programelor electorale arată o polarizare similară cu cea din agricultură. Unele partide propun politici coerente care abordează incluziunea și reducerea disparităților dintre urban și rural, în timp ce altele se rezumă la promisiuni generale sau ignoră complet subiectul. În prim-plan se află formațiuni precum PP PSDE, PP PAS, BE „Împreună” și PP PNM, ale căror programe tratează satul ca pe un spațiu care trebuie modernizat și conectat la economia națională, dar și ca pe un loc al solidarității și al șanselor egale. La PP PSDE, programul de dezvoltare rurală este articulat în jurul accesului la servicii publice de calitate, al infrastructurii și al coeziunii sociale. Se propun investiții în alimentarea cu apă și canalizare pentru sate, modernizarea drumurilor locale și regionale, precum și extinderea rețelei de creșe și grădinițe, astfel încât mamele din mediul rural să-și poată relua activitatea. Totodată, PP PSDE prevede finanțarea serviciilor de îngrijire la domiciliu pentru persoanele vârstnice și cu dizabilități. Un alt element este programul de „reziliență rurală”, prin care fermierii afectați de secetă sau calamități să primească despăgubiri rapide și credite garantate. Accentul cade pe revitalizarea satului, dar programul nu face diferențieri de gen în privința accesului la terenuri sau la finanțare. PP PAS abordează

dezvoltarea rurală prin proiecte integrate de infrastructură: reabilitarea drumurilor, extinderea iluminatului public, construirea de poduri și crearea de rețele de transport public care să lege fiecare sat de orașele mari. Programul prevede și modernizarea școlilor și a centrelor de sănătate rurale, precum și instalarea toaletelor moderne în toate școlile din mediul rural, un detaliu relevant pentru confortul și prezența la școală a fetelor. PAS introduce un mecanism de sprijin pentru lucrătorii sezonieri din agricultură și pentru tinerii din sat, însă nu include măsuri dedicate accesului femeilor la resurse ori programe de formare antreprenorială. BE „Împreună” se concentrează pe conectarea satelor la servicii și oportunități, identificând explicit categoriile vulnerabile, ca persoane în vârstă, persoane cu dizabilități, copii și tineri. Programul prevede centre comunitare în fiecare sat, servicii mobile de sănătate, un program „Autobuz pentru sate” care să asigure transport public adaptat persoanelor cu dizabilități și un fond pentru modernizarea infrastructurii de bază (apă, canalizare, energie). Deși nu folosește un limbaj de gen, abordarea este transversală, vizând reducerea izolării și a sărăciei rurale. Iar PP PNM propune alinierea la standardele europene și românești de dezvoltare rurală. Programul vorbește despre uniformizarea serviciilor publice între județe, înființarea piețelor regionale și a unor servicii județene de consultanță agricolă pentru toți fermierii. Se promit investiții în infrastructură de transport și internet în sate, precum și programe de reintegrare a tinerilor prin sprijinirea IMM-urilor rurale. Dimensiunea de gen apare însă doar implicit, nefiind menționate măsuri concrete pentru femeile din mediul rural. Forme de abordare parțială a dezvoltării rurale apar în programele BE „Patriotic”, BE „Alternativa” și PP CUB. BE „Patriotic” promite investiții masive în infrastructura de bază, plus construcția a 18 platforme industriale regionale care să creeze locuri de muncă. Deși se preocupă de sat, nu diferențiază între bărbați și femei sau între ferme mari și gospodării mici. BE „Alternativa” propune regimuri fiscale speciale și protejarea producătorilor autohtoni, dar nu abordează explicit dimensiunea socială a satului, programul concentrându-se mai mult pe stimulente economice. PP CUB și alte formațiuni de centru-dreapta vorbesc despre descentralizare și autonomie locală, susținând investiții în infrastructură, însă nu prezintă inițiative privind serviciile sociale sau accesul la resurse pentru grupurile vulnerabile din mediul rural. În categoria minimalistă intră partide care omit complet dezvoltarea rurală sau o tratează prin prisma altor obiective. Partidele unioniste (PL, AUR, Blocul BUN) consideră că problemele satelor se vor rezolva prin unirea cu România, fără să prezinte programe naționale concrete. Partidul „Noua Opțiune Istorică”, „Moldova Mare” și PP CALIN nu au un program clar pentru sat, iar alți candidați independenți (Olesea Stamate, Victoria Sanduța) nici măcar nu amintesc subiectul – semn că pentru ei mediul rural nu constituie o prioritate. În aceste programe lipsesc complet referințe la accesul egal la terenuri, creditare pentru femei, servicii de îngrijire sau infrastructuri adaptate.

Protecție împotriva violenței în bază de gen reprezintă un test clar al voinței politice de a susține egalitatea de gen, iar diferențele între programe sunt marcante. Doar câteva formațiuni propun acțiuni cuprinzătoare pentru prevenirea și combaterea violenței domestice și a violenței bazate pe gen. Un exemplu de bună practică provine de la un partid cu o abordare avansată de exemplu PP ALDE: programul prevede crearea unei rețele de centre de protecție împotriva violenței domestice, cu cel puțin un centru în fiecare raion, asigurând astfel acoperire uniformă la nivel național. Aceeași formațiune include măsuri solide de prevenție: screening medical și psihologic anual pentru ~250.000 de elevi, programe naționale de prevenire a abuzurilor sexuale și fizice în rândul copiilor, precum și cursuri de educație parentală prin școli și centre comunitare. De asemenea, programul integrează dimensiunea de gen în politicile de sănătate, prevăzând pentru femei acces la screening oncologic gratuit (100.000 de femei pe an beneficiare), fiind un exemplu de intervenție care, deși ține de sănătate, are un impact direct în combaterea violenței (dat fiind că multe victime ale violenței de gen nu au acces facil la servicii medicale). În plus, sunt planificate campanii naționale de conștientizare și întărire a protecției legale, destinate atât femeilor, cât și copiilor, semn că subiectul este abordat atât preventiv, cât și din perspectiva sancționării și descurajării agresorilor. Și alte partide progresiste, de exemplu BE „Împreună” au inclus în secțiunile sociale măsuri legate de violență: unele se concentrează pe combaterea traficului de persoane și a rețelilor infracționale, pe educație juridică în școli și pe campanii despre drepturile cetățenilor. Deși aceste inițiative nu vizează direct violența domestică, ele contribuie la un mediu mai sigur și informat, care poate ajuta victimele violenței să caute sprijin. Mai mult, se remarcă angajamente puternice ale unor partide

emergente: PNM (Partidul Național Moldovenesc), de exemplu, și-a asumat în programul său politic angajamentul de a combate violența de gen, chiar dacă în programul electoral punctual subiectul nu e detaliat. PNM vorbește despre toleranță zero față de violența împotriva femeilor și susține inițiative în acest sens în manifestul politic, ceea ce semnalează o sensibilitate ideologică la problemă. Pe de altă parte, multe partide arată lacune grave la acest capitol. Unele programe menționează doar în treacăt violența, fără a oferi soluții specifice. De exemplu, un program de nivel mediu (posibil PAS) face o singură referire explicită la violență, și aceea limitată la mediul școlar: propune un program de prevenire a bullying-ului și a violenței în școli și universități, precum și dublarea numărului de consilieri și psihologi școlari. Deși aceasta este o măsură utilă (prevenirea violenței între tineri), programul respectiv nu menționează deloc violența domestică sau violența în bază de gen, nici legislație de combatere, nici servicii pentru victime (gen adăposturi, linii de urgență) ori programe de reintegrare pentru supraviețuitoare. Prin urmare, abordează doar parțial problema, ignorând segmentul cel mai critic – violența împotriva femeilor în spațiul privat. Alte partide importante (PL, AUR) și majoritatea partidelor mici (PP NOI, PP CALIN, PP Moldova Mare etc.) nu abordează deloc subiectul. Un partid precum AUR, cunoscut pentru retorica ultraconservatoare, nu doar că nu menționează vreo politică împotriva violenței domestice, dar campaniile sale pun accent pe „valori tradiționale”, ceea ce adesea implică minimalizarea problemelor precum violența în familie.

Analiză programelor electorale ale candidaților la alegerile parlamentare 2025 relevă deficiențe majore. Multe formațiuni politice nu și-au asumat public angajamente clare privind egalitatea de gen și incluziunea socială, iar unele nu au publicat deloc un program electoral. Principiile egalității de șanse și nediscriminării apar doar marginal în majoritatea ofertelor electorale, cu câteva excepții notabile. Mai jos sunt sintetizate cele mai importante constatări ale acestei analize:

- Câteva partide și candidați nu au prezentat niciun program electoral public, iar mulți dintre cei care au programe folosesc un limbaj general și populist, fără măsuri concrete sau termene clare. Acest lucru indică o lipsă de asumare față de electorat.
- Se remarcă, de asemenea, o neînțelegere a rolului instituțional al parlamentarilor în multe dintre aceste documente programatice. Numeroase promisiuni și propuneri incluse depășesc sfera atribuțiilor directe ale unui deputat, intrând în competența altor autorități (Guvernul sau administrația locală).
- Aproximativ 50% dintre competitorii electorali evaluați nu includ nicio măsură ori referință clară la egalitatea de gen sau incluziune socială în programele lor. Aproape o treime se limitează la mențiuni vagi despre „șanse egale” sau „combaterea discriminării”, fără a identifica grupuri-țintă ori acțiuni specifice.
- Doar aproximativ 4,5% dintre concurenții electorali tratează egalitatea de șanse și incluziunea drept principii centrale, integrate transversal în platformele lor. Cu alte cuvinte, doar una-două formațiuni au un program avansat, în care aceste teme sunt dezvoltate prin măsuri detaliate și corelate cu alte politici.
- Pe o scală de la 0 la 3, scorul mediu general al partidelor la integrarea egalității de gen și incluziunii în programe este de doar 0,90. Acest nivel modest evidențiază că, per ansamblu, egalitatea de șanse rămâne un subiect marginal în agenda electorală curentă.
- Doar cinci formațiuni se evidențiază pozitiv: Partidul Social Democrat European (PSDE), Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS), Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa (ALDE), blocul electoral „ÎMPREUNĂ” și Partidul Național Moldovenesc (PNM) au obținut cele mai bune rezultate în analiză (punctaje de peste 1,5 din 3). Programele lor includ măsuri relativ cuprinzătoare pentru grupurile vulnerabile, de la extinderea rețelei de creșe și centre de zi pentru copii și vârstnici, până la subvenții pentru fermierii mici, facilități pentru angajarea persoanelor cu dizabilități sau chiar centre de adăpost pentru victimele violenței domestice.
- La polul opus se evidențiază partidele care abordează simbolic domeniile analizate, sau în general nu au programe definite: Multe partide mici și candidați independenți au punctaje aproape de zero. Acest fapt se explică fie prin absența unui program electoral real, fie prin platforme axate strict pe lozinci patriotice (de ex. unirea cu România) fără propuneri sociale concrete. Astfel, teme precum egalitatea de gen, combaterea violenței sau incluziunea persoanelor defavorizate sunt complet omise în cazul lor.
- Protecția socială reprezintă un domeniu foarte popular în toate programele analizate, dar nu este neapărat incluzivă: Majoritatea formațiunilor promit măsuri de protecție socială (majorări de pensii, alocații pentru copii, ajutoare sociale ș.a.), acesta fiind capitolul cel mai des abordat. Totuși, puține programe precizează cum vor sprijini efectiv grupurile vulnerabile. Lipsesc adesea propuneri esențiale precum servicii de îngrijire disponibile (creșe pentru copiii mici, îngrijire la domiciliu pentru vârstnici și persoane cu dizabilități), măsuri pentru părinți singuri sau stimulente pentru incluziunea pe piața muncii a celor defavorizați.
- Educația și sănătatea sunt domenii prezente în discurs, dar și acestea prezintă lacune de incluziune: Partidele cu programe avansate prevăd investiții în școli și spitale (modernizarea infrastructurii, dotări, personal), însă doar câteva menționează expres educația incluzivă sau sănătatea reproductivă. De exemplu, se vorbește despre renovarea școlilor și extinderea rețelei de medici de familie la sate, însă subiecte ca prevenirea abandonului școlar în comunitățile sărace, integrarea copiilor cu nevoi speciale în învățământ ori accesul femeilor la servicii de sănătate specifice rămân insuficient abordate.

- Violența de gen este subiectul cel mai neglijat: Combaterea violenței împotriva femeilor și violenței domestice aproape că lipsește din ofertele electorale. Doar una sau două formațiuni propun măsuri concrete în acest domeniu. Caz notabil, ALDE promite înființarea de centre de adăpost pentru victime în fiecare raion și campanii naționale de prevenire, însă marea majoritate a partidelor nu menționează deloc servicii pentru victime, legislație îmbunătățită sau programe de reintegrare a supraviețuitoarelor violenței.
- Egalitatea de șanse apare ca un subiect periferic în campanie: Per total, analiza evidențiază un decalaj între discursul public și angajamentele concrete: egalitatea de gen și incluziunea socială sunt tratate de majoritatea candidaților ca teme secundare. Doar câteva programe electorale le acordă statut de priorități strategice, ceea ce ridică semne de întrebare privind viitorul angajament al viitorului Parlament față de principiile șanselor egale pentru toți cetățenii.

Concurenți electorali	Domeniu de evaluare									Media programelor
	Egalitatea de gen și incluziunea ca valoare susținută politic	Sănătate	Educație	Protecție socială	Dezvoltare rurală	Agricultură	Infrastructură	Piața muncii și autonomie economică	Protecție împotriva violenței în bază de gen	
Media domeniu	0,79	0,94	1,07	1,34	0,87	0,81	0,88	0,89	0,55	0,90
Partidul Politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” (PAS)	3,00	2,50	2,50	2,70	1,80	2,00	2,30	2,40	0,50	2,19
Stamate Olesea	-	0,30	0,50	0,10	-	0,20	-	-	-	0,12
Năstase Andrei	-	0,20	0,20	1,00	-	-	-	-	-	0,16
Partidul Politic Coaliția pentru Unitate și Bunăstare (CUB)	0,50	1,50	1,00	1,00	1,50	1,00	1,30	1,40	0,50	1,08
Crețu Tatiana	-	-	-	-	-	-	-	0,50	-	0,06
Partidul Politic Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa (ALDE)	2,80	2,10	1,70	2,30	1,20	1,50	2,20	1,80	2,70	2,03
Partidul politic Partidul Național Moldovenesc PNM	2,00	1,30	2,20	3,00	0,60	1,50	1,50	1,00	1,00	1,57
Partidul Politic Partidul Social Democrat European PSD	2,50	1,50	1,70	2,50	2,50	2,50	2,50	2,00	2,00	2,19
Partidul Politic MIȘCAREA RESPECT MOLDOVA PPMRM	0,50	0,80	2,30	1,50	0,20	0,50	0,20	0,50	-	0,72
Blocul Electoral „Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei” BE Patriotic	-	2,20	1,40	2,20	2,00	2,00	1,20	2,00	0,50	1,50
Blocul Electoral „ALTERNATIVA”	1,50	1,50	1,60	1,90	1,50	0,80	2,00	1,20	1,50	1,50
Partidul Politic Liga Orașelor și Comunelor PP LOC	1,00	1,00	1,50	1,50	0,10	1,00	-	0,50	-	0,73

Partidul Politic ALIANȚA PENTRU UNIREA ROMÂNILOR PP AUR	0,30	0,80	0,30	1,30	1,50	1,20	1,00	0,50	0,10	0,78
Blocul electoral „ÎMPREUNĂ”	1,80	2,00	2,80	3,00	2,30	1,40	1,50	1,00	2,30	2,01
Partidul Politic Alianța „MOLDOVENII” PPAM	-	0,20	0,30	-	0,30	-	-	0,10	-	0,10
Partidul Liberal PL	0,50	0,50	0,50	1,5	0,70	0,70	0,80	1,70	1,00	0,80
Blocul electoral „Blocul Unirea Națiunii” Bloc BUN	-	0,20	-	1,00	1,30	-	1,50	0,50	-	0,50
Partidul politic „Partidul Nostru”	-	1,50	1,90	1,70	1,20	1,20	1,10	1,50	-	1,12
Victoria Sanduța	1,00	-	0,30	0,50	-	-	-	-	-	0,20
Partidul Politic „Uniunea Creștin-Socială din Moldova” CALIN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Partidul „Noua Opțiune Istorică” PP NOI	-	0,30	0,50	0,20	0,30	0,20	0,10	0,40	-	0,22
Partidul Moldova Mare”	-	0,20	0,30	0,70	0,10	0,10	0,20	0,50	-	0,23

DESPRE CENTRUL PARTENERIAT PENTRU DEZVOLTARE

Creat în anul 1998, *Centrul "Parteneriat pentru Dezvoltare" (CPD)* este o instituție obștească, care își propune să contribuie la promovarea unui discurs integrator cu privire la problematica genurilor umane, statutul femeii și egalitatea de șanse pentru femei și bărbați. CPD se afirmă în calitate de structură neguvernamentală, care pledează pentru implementarea conceptului egalității de gen în toate domeniile vieții, promovarea politicilor publice în domeniu, abordarea problemelor ce țin de rolul femeii în societate și abilitarea acesteia, eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei, fiind concomitent și un centru de documentare, informare și instruire pentru ONG-urile de profil și grupurile de inițiativă.

Scop. Dezvoltarea și consolidarea resurselor și mecanismelor de abilitare echitabilă a femeilor și bărbaților în vederea promovării egalității de gen în Republica Moldova prin susținerea unui demers coerent de influențare a politicilor.

Misiune. CPD promovează valorile egalității de gen, ca parte componentă a unei societăți deschise, în scopul consolidării unui parteneriat autentic de gen.

Viziune. CPD pledează pentru edificarea unei comunități cu perspective și oportunități egale pentru membrii/ele săi/sale, a unei societăți în care femeile și bărbații sunt cetățeni cu drepturi depline, capabili să soluționeze problemele în comun, să beneficieze în mod egal de noile oportunități și să se angajeze plenar în activități politice, economice și sociale.

ADRESA NOASTRĂ:

Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare

Adresa juridică: str. Armenească, 13, Adresa oficiului: str. Tighina 23/1

Chisinau, MD-2012, Republica Moldova

Tel.: +(373 22) 23-70-89

www.progen.md

e-mail: cpd@progen.md